

A kötet az Erdélyi Múzeum-Egyesület által 2012. szeptember 7–8. között megtartott A Szilágyság és a Wesselényi család (XIV–XVII. század) című konferencia előadásainak szerkesztett szövegét tartalmazza. Az itt közölt tanulmányok a középkori Szilágyság (Középszolnok és Kraszna vármegyék) birtok-, politika- és igazgatástörténetét, illetve a Wesselényi-levéltárak és a család kora újkori történetét tárgyalják.

A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század)

ISBN 978-606-8178-64-6

ETF 277

ERDÉLYI
MÚZEUM
EGYESÜLET
KOLOZSVÁR

277

ERDÉLYI
TUDOMÁNYOS
FÜZETEK

A SZILÁGYSÁG ÉS A WESSELÉNYI CSALÁD (14-17. SZÁZAD)

A SZILÁGYSÁG ÉS A WESSELÉNYI CSALÁD (14–17. SZÁZAD)

Szerkesztette
HEGYI GÉZA és W. KOVÁCS ANDRÁS

Kolozsvár, 2012

A kutatást a romániai Felsőoktatási és Egyetemi Kutatási Alap (CNCSIS-UEFISCSU, PN II-RU, code/2010, TE_204) támogatta. A kutatási projekt címe: *Intézmények és politikai vezetőréteg a Szilágyságban a XIV–XVII. században*.

This work was supported by CNCSIS-UEFISCSU, project number PN II-RU code/2010. The title of the research project: *Institutional Structure and Elites in Sălaj Region in the 14th–17th Centuries (Structuri instituționale și elite din Țara Silvaniei în secolele XIV–XVII)*, code: TE_204.

© Hegyi Géza, W. Kovács András (ed.) 2012
© Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2012

Felelős kiadó
BIRÓ ANNAMÁRIA

Korrektúra
KEREKES GYÖRGY

Műszaki szerkesztés
BODÓ ZALÁN

Nyomdai munkálatok
GLORIA, Kolozsvár
Felelős vezető
NAGY PÉTER

A borítón:

Az átdolgozott Zsámboky János-féle, Magyarországot ábrázoló térkép részlete. Megjelent Abraham Ortelius *Theatrum orbis terrarum* című atlaszának számos, 1579–1612 közötti kiadásában.

A borítón látható részletet az Antwerpenben készült spanyol nyelvű kiadás térkép-lapjáról nagyítottuk.

Theatro d'el Orbe de la Tierra. En Anveres, se vende en la Libreria Plantiniana, 1612.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
A Szilágyság és a Wesselényi család (14–17. század) / ed.: Hegyi Géza,
W. Kovács András. - Cluj-Napoca : Societatea Muzeului Ardelean,
2012
ISBN 978-606-8178-64-6

I. Hegyi, Géza (ed.)
II. Kovács, András W (ed.)

94(498-35 Sălaj)

TARTALOM

SZŐCS PÉTER LEVENTE: Az ákosi monostor és az Ákos nemzetség	7
A templom építészeti és művészettörténeti elemzése.....	8
A régészeti feltárás eredményei	12
Az Ákos nemzetség és birtokaik	15
ZSOLDOS ATTILA: A Borsa-tartomány igazgatásának kérdései	25
HEGYI GÉZA: A Szilágyság birtokviszonyai a középkorban	45
1. A szilágysági birtokostársadalom genezise és az 1300 körüli birtokviszonyok.....	50
2. Az I. Károly-kori restauráció és következményei (1317–1341)	61
3. A Jakcsok kora (1341–1446)	66
4. A Drágfi-hegemónia időszaka (1446–1549)	83
5. Következtetések	101
Függelék	104
C. TÓTH NORBERT: Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása.	
A család vázlatos története 1365–1424 között	135
Családtagok és tisztségeik	136
A család birtokállománya (1365–1405)	144
Nyaláb vár és uradalma	148
1. Excursus: Zsigmond levele Perényi Péterhez.....	149
2. Excursus: A nyalábvári adomány.....	151
3. Excursus: A nyalábi privilegium hamisításának okai és lehetőséges időpontja.....	158
A máramarosi (huszti) uradalom.....	161
A Balkfi és Drágfi családok születése	164
HORVÁTH RICHÁRD: A bélteki Drágfiak és a királyi udvar kapcsolata a Hunyadiak korában	167
Előljáróban.....	167

Főszerepben a birtokok és a birtokos rokonság.....	168
Főszerepben a politika.....	180
NEUMANN TIBOR: Drágfi Bertalan politikai szerepe II. Ulászló király idején.....	213
A trónharcok (1490–1492).....	214
A kettős vajdaság (1493–1494)	219
Királyi látogatás Erdélyben	224
Egyedül Erdély élén.....	227
Utolsó évek.....	231
WEISZ BOGLÁRKA: A Szilágyság helye a középkori Magyar Királyság gazdasági életében	237
PÁLMÁNY BÉLA: A Wesselényi család nógrádi gyökerei.....	255
Klasszikusok a Wesselényi család eredetéről.....	255
A névadó Veselény helység hajdan és ma	257
A Wesselényi család eredete – újabb kutatások szerint.....	258
A Wesselényi család státusa Nógrád megye nemességében az 1540-es években	259
A család kiköltözése Nógrádból és országos jelentőségűvé válása ..	263
SZÁSZ ANIKÓ: A hadadi Wesselényi család erdélyi birtokai a fejedelemség korában	269
A család egyéb birtokai a fejedelemség területén.....	286
FEJÉR TAMÁS: A Wesselényi család iratóröksége és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára	295
Rövidítések.....	317

WEISZ BOGLÁRKA

A SZILÁGYSÁG HELYE A KÖZÉPKORI MAGYAR KIRÁLYSÁG GAZDASÁGI ÉLETÉBEN

A Szilágyság a középkorban önálló világi igazgatási egységként ismeretlen volt.¹ Igaz ugyan, hogy a 14. század első felében fel-felbukkan forrásainkban a szilágyi ispán (*comes de Scylag*),² ám ez csak az 1344-ig Szilágy néven szereplő Aranyos vár élén álló személyt jelölte.³ A Szilágyság területén a középkorban két megye feküdt: Kraszna és Középszolnok.⁴ Jakó Zsigmond a történeti Erdélyhez számította e két megyét, mivel az erdélyi vajda joghatósága alatt állottak.⁵ A Jakó által kialakított Erdély fogalmat használta Kristó Gyula is Erdély korai történetéről írott munkájában, többször utalva azonban arra, hogy ezen megállapítás nem minden esetben „teljesen igaz”.⁶ Legutóbb Hegyi Géza vizsgálta a Szilágyság hovatartozásának kérdését. Hegyi a földrajzi helyzet, a társadalmi kapcsolatok és a hiteleshelyek területi hatáskörének vizsgálatát elvégezve arra a megállapításra jutott, hogy „az informális kapcsolatok hálózata sokkal inkább

A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával a TÁMOP4.2.4.A/1-11-1-2012-001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program” című kiemelt projekt keretében valósult meg.

¹ 1323: possessionem suam Mon vocatam in Zylag in comitatu de Zonuk exteriori existentem (DL 96297).

² 1324: AOkm II. 150; 1327: HOkm II. 47.

³ Vö. Engel: *Archontológia* I. 268.

⁴ A két megye középkori történetéhez lásd bővebben W. Kovács András: *The Authorities of Middle Solnoc and Crasna Counties in the Middle Ages*. *Transylvanian Review* XXI(2012). Supplement no. 2. 31–66; Uő: *Középszolnok és Kraszna*. A korábbi szakirodalmat lásd uo.

⁵ CDTrans I. 30.

⁶ Kristó Gyula: *A korai Erdély (895–1324)*. Szeged 2002. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 18.) 28, 106.

Magyarországhoz, mintsem Erdélyhez kötötte” e két megyét.⁷ A helyzet természetesen nem egyszerű, hiszen Középszolnok megye csak 1426-tól volt önálló megye,⁸ korábban az ekkortól Külsőszolnok néven emlegetett Tisza-parti megyével együtt egy megyét alkotott, mégpedig Külsőszolnok néven. Ez utóbbi és Belsőszolnok megye elkülönülésére is csak a 14. század elején került sor,⁹ a korábbi időszakban a 15. században különálló Belső-, Közép- és Külsőszolnok megye Szolnok megye megnevezéssel egy egységnek tekinthető. Szolnok megye ispáni címét 1261-től az erdélyi vajda viselte,¹⁰ így a 14. század elején Külső- és Belsőszolnok megyében feltűnő, sokszor ispánnak nevezett helyetteseit alispánnak kell tekintenünk.

A vizsgált két megye, azaz Középszolnok és Kraszna hovatartozása, azaz Erdélyhez vagy az Alföldhöz kötődésének kérdése a terület gazdasági irányítására vonatkozó adatok bevonásával újabb szempontok szerint vizsgálható. Az első, már nem országos hatáskörrel rendelkező szervezet, mely egy-egy jól körülhatárolható területet fogott össze elsősorban adózási tekintetben, a kamara volt. Az Árpád-korban már megjelenő kamaráknak azonban nem mindegyike rendelkezett területi hatáskörrel, így a későbbi Középszolnok és Kraszna megye területe sem tartozott egyetlen kamara alá sem. Tudjuk azonban azt, hogy 1279. július 25-én IV. László király felszólította Hench kamaraispánt és társait (*Hench et sociis suis comitibus camere sue*), hogy ne akadályozzák Ábrahám fia Pétert – a későbbi Középszolnok megye területére eső – Orrotlanhidán (*Orrothlonheda*) régóta (*ab antiquo*) létező vám szedésében.¹¹ Orrotlanhidán – a település neve alapján – híd állt, melynek vámját V. István adományozta Káta nembeli Panyit fia Ábrahámnak,¹² aki 1277-ben úgy rendelkezett, hogy ha feleségénél korábban halna meg, akkor többek között Orrotlanhida a vámmal (*cum tributo*) együtt feleségéé legyen.¹³ A vám azonban, mint fentebb láthattuk, végül Ábrahám fia kezére jutott. A kamaraispán és egy-egy vámszedőhely kapcsolatát több más oklevél is alátámasztja. A désváriak 1322 táján hamisított, 1236. és 1261. évre keltezett oklevelei¹⁴ szerint a sószállítás során

⁷ Hegyi: *Szilágyság hovatartozása* 45. Már e szemléletnek megfelelően készült W. Kovács András által összeállított vármegyei archontológia (W. Kovács: *Erdélyi vármegyék archontológiája*).

⁸ Vö. Engel: *Archontológia* 201.

⁹ Vö. Engel: *Archontológia* 200, 246; W. Kovács: *Erdélyi vármegyék archontológiája* 25.

¹⁰ Vö. Zsoldos: *Archontológia* 209, 211.

¹¹ ÁÚO IX. 555. = RegArp 2995. sz. = DL 47 746.

¹² ÁÚO IX. 555.

¹³ CDHung V/2. 419. = CDTrans I. 354. sz.

¹⁴ Vö. Jakó Zsigmond: *Újabb adatok Dész város legrégebb kiváltságleveleinek kritikájához*. = Uő: *Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez*. Bp. 1997. (METEM könyvek 18.) 9–26.

csak fél vámot kötelesek fizetni az erdélyi vajdának és a kamaraispánnak.¹⁵ 1290-ben IV. László megerősíti a désvári *hospesek* kiváltságát, mely szerint a téli időszakban megszerzett só mentes az erdélyi vajda és a király kamaraispánjai officialisainak joghatósága alól (*ab omni iurisdictione et potestate vaivode Transsilvani et comitis de Zonuk aut officialium comitum camere nostre pro tempore constitutorum liberi sint et exempti*), így szabadon szállíthatják és árulhatják.¹⁶ 1293. október 6-án az erdélyi vajda – aki ekkor Borsa nembeli Rolanddal azonosítható¹⁷ – megerősítette a désváriak csütörtöki heti vásártartási jogát IV. László és III. András oklevele alapján, melyek szerint e vásár mentes a vajda officialisai és a kamaraispán joghatósága alól.¹⁸ Désvár egyike volt azon településeknek, ahol élénk sókereskedelem folyt. A kamaraispán joghatósága a sókereskedelemre és ezzel együtt a sószállításra vonatkozhatott. Ezt erősíti I. Károly 1310. évi oklevele, melyben a désvári ágostonosoknak biztosította, hogy sójukat vámfizetés nélkül árusíthatják Désaknán, Désvárban és Szatmárban. A só eladása során pedig a királyi kamaraispánok vagy azok officialisai vámot (*tributum*) vagy *debitumot* nem követelhetnek tőlük.¹⁹ Mindez arra utalhat, hogy Orrotlanhidán szintén a sószállítással kapcsolatos vámszedést feltételezzünk. A település pontos helyzetét nem ismerjük,²⁰ azonban az Ábrahám feleségének szánt többi birtok, azaz Cseholy, Zölce és Kene²¹ elhelyezkedéséből következtetve arra kell gondolnunk, hogy a környékükön keresendő²² és a Szalacsra vezető út egyik állomása lehetett, így a területén keresztül sószállítás valóban bonyolódhatott. Minden bizonnyal nem Henc, aki a budai kamara ispánja volt, felügyelte ezt a vámot, hanem valamelyik meg nem nevezett kamaraispán. Ebben az időszakban a szomszédos Szatmár és Bihar megyékben a sószállítás és -kereskedelem a szatmári kamaraispán irányítása alatt folyt.²³ A szatmári kamara ugyanakkor az Árpád-korban nem rendelkezett

¹⁵ +1236: Ub I. 66 = RegArp 618. sz.; +1261: Ub I. 85. = RegArp 1784. sz.; +1310: Ub I. 298 = AOKI II. 1003. sz.

¹⁶ Ub I. 166 = RegArp 3555. sz.

¹⁷ Vö. Zsoldos: *Archontológia* 40.

¹⁸ Ub I. 194 = CDTrans I. 518. sz.

¹⁹ Ub I. 298. = AOKI II. 1004. sz.

²⁰ Jakó Zsigmond Tasnádszántó környékére lokalizálta (CDTrans I. 436).

²¹ Mindhárom település Középszolnokban, Tasnádtól délre feküdt. Kene Középszolnok megyei elhelyezkedésére lásd CDTrans III. 455. sz.

²² 1347-ben is Cseholy és Kene mellett említik (DL 41 066 = CDTrans III. 438. sz.); 1430-ban Középsócsaholyt *Orrotlanchaholnak* nevezték (DL 80 282 = ZOKm VIII. 390). A településnevek előtagjának azonossága azonban nem elégséges a két falu azonosításához.

²³ 1291-ben Héder nembeli Henrik fia János tárnokmester Göncöl (Gunchul) és Mihály királyi kamaraispánoknak (*comitibus camere domini regis*) és azok Myko nevű szalacsi *cliciarius*ának (Myko *cliciario ipsorum de Zoloch*) hagyta meg, hogy a tárnokmestert Szalacson és Szatmárban illető jövedelmeket (*quatenus proventus magistrates, qui in Zoloch et in Zutmar magistro tawarnicorum domini regis provenire consueverunt*) Marcell comesnek Szent

több megyére kiterjedő területi hatáskörrel, hanem csak egy-egy település vámszedését, sóraktározását felügyelte. Azaz joghatósága nem a későbbi Középszolnok megye területére, hanem csak az ott lévő vámhelyekre terjedhetett ki, melyek a sószállításhoz vagy a -kereskedelemhez kötődtek. A helyzet az 1320-as években változott meg, amikor a kamararendszer átalakítását követően – melynek során a kamarák adóközrzetekké váltak – a szatmári kamara is jól körülhatárolt terület felett rendelkezett.²⁴

Nem rendelkezünk olyan kamarabérleti szerződéssel a szatmári kamarát illetően, mely felsorolná azon megyéket, melyek joghatósága alá tartoztak. A kamara keleti határát az erdélyi kamara adja meg,²⁵ mely az 1336. évi bérleti szerződés szerint Fehér, Hunyad, Torda, Kis- és Nagyküllő, Belsőszolnok, Doboka és Kolozs megyékre terjedt ki.²⁶ A szatmári kamara észak-északnyugati határát a szomolnoki/kassai kamara körzete határozza meg, mely az 1338. évi bérleti szerződése szerint Szepes, Abaúj, Sáros, Zemplén, Ung, Borsod és Heves megyéket foglalta magába.²⁷ A kamara déli határát a lippai kamara határozza meg, azonban ennek pontos kiterjedését nem ismerjük.²⁸ A lippai kamara területéről csak annyi adattal

György ünnepétől adják át – DL 93908; az oklevél értelmezéséhez és a kamara történetéhez lásd Weisz Boglárka: *A szatmári kamara története a 14. század közepéig.* = *Az ecsedi Báthoriak a XV–XVI. században.* Szerk. Szabó Sarolta, C. Tóth Norbert. Nyírbátor 2012. (Báthori István Múzeum Kiadványai 34.) 73–92.

²⁴ A kamara területén belül az 1330-as években – ma már tisztázhatatlan okokból – ideiglenes jelleggel egy újabb kamarát alakítottak ki Várad központtal, ugyanakkor a két kamara egy személy igazgatása alatt maradt: 1339-ben Ender volt a szatmári és váradi királyi kamaraispán (comitis camerarum domini regis de Zothmar et de Waradyno, lásd AOKm III. 595. = AOKl XXIII. 575. sz.).

²⁵ Az erdélyi kamara egyike lehetett már az Árpád-korban is fennálló kamaráknak. Ezt I. Károly 1323. évi oklevele valószínűsíti, melyben az ország kamaráit 5 embernek adta bérbe, és az oklevelet az erdélyi káptalannak címezte, akiknek meghagyta egyúttal, hogy a kamaraispánokat vagy официálisait fogadják, munkájukat segítsék (AOKm II. 59–60). Valószínűleg, ahogy a pécsi kamara területén a pécsi káptalan (1327: DF 259 831), a szerémi kamara területén a kői káptalan látott el ellenőrzési tevékenységet (1350: DL 91 420), az erdélyi káptalan az erdélyi kamara területén látta el ezt a feladatot. Az 1323-ban bérbe vevő emberek közül Gurhes Lászlót az erdélyi kamarához tudjuk kötni, ugyanis 1323. május 22-én András a királyi kamarák egykori ispánja, harmincados elpanaszolta, hogy Gurhes László az az évi kamaraispánok egyike a Felvincen lévő házára és sókamrájára törve azt cinkosaival együtt lerombolta, nagy mennyiségű sóját elvette, és el akarta szállíttatni (DL 30611 = CDTrans II. 458. sz.). Az Árpád-korban Viviamus kamaraispán állhatott az erdélyi kamara élén (1295: Ub I. 199). Vö. Weisz Boglárka: *Kamaraispánok az Árpád-korban.* Turul LXXXIII(2010). 85.

²⁶ *Monumenta ecclesiae Strigoniensis.* I–III. Collegit et edidit Ferdinandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek. Strigonii 1874–1924 (a továbbiakban MES) III. 278. = AOKl XX. 149. sz.

²⁷ Szekfű Gyula: *Oklevelek I. Károly pénzverési reformjához.* TTár XII(1911). 16. – Valamikor e kamarához csatolták Torna és Gömör megyéket is, melyeket 1451-ben régtől (ab antiquo) a kassai kamarához tartozónak mondanak (DF 270291).

²⁸ Hóman Bálint a geográfiai helyzetből és a kamarai székhely(ek)ből – a feltételezett Szeged, Lippa – arra következtetett, hogy Krassó, Temes, Keve, Torontál, Csongrád, Csanád, Arad és talán Zaránd tartozott a lippai kamarához. Hóman Bálint: *A Magyar Királyság pénz-*

rendelkezünk, hogy hozzá tartozott a központ megyéje, Arad, valamint a szomszédos Zaránd megye.²⁹ E két megye idetartozása azonban már eleve magában hordozza, hogy a tőle délre lévő megyék, azaz Temes, Keve, Kraszó megyék szintén e kamarához kellett hogy tartozzanak. Már csak Csongrád, Csanád és esetleg Békés megye hovatartozása kérdéses. Az igazgatási egység és a kamara hatásköre közötti összefüggés³⁰ alapján feltételezhető, hogy az Ozorai Pipo temesi ispánként kormányozta megyék, azaz Temes mellett Csanád, Arad, Kraszó, Keve, Zaránd és Csongrád tartoztak a lippai kamara alá.³¹ Ha ezt elfogadjuk, akkor Békés megyét a szatmári kamarához tartozónak kell tekintenünk. Ennek megfelelően a szatmári kamara I. Károly korában Bihar, Szabolcs, Szatmár, Külsőszolnok (a későbbi Külső- és Középszolnok), Kraszna, Bereg, Máramaros, Ugocsa és Békés megyékre terjedhetett ki.

A szakirodalomban elterjedt az a nézet, hogy a szatmári kamara központja – bár I. Károly alatt Szatmár volt – 1347 után Nagybánya lett.³² A szatmári kamara Nagybányára történő áthelyezését azonban épp egy 1347. évi oklevél cáfolja. Ez évben az asszonypataki János plébános, Márton bíró, Péter *notarius* és Ulricus esküdtek I. Lajostól a tűzben elpusztult régi privilégiumukban szereplő kiváltságaik adományozását kérték és kapták meg más kiváló királyi városokhoz hasonlóan (*ad instar civitatum nostrarum capitalium*). A nagybányai (asszonypataki) *hospesek* privilégiumot kaptak a királytól, melyben az uralkodó megtiltotta a kamaraispánoknak, hogy a bánya (Asszonypatak és Zazárbánya) és a Szatmár között üzletelelő kereskedőket (*mercatores*), amíg azok a szatmári kamarához jönnek, és onnan dénárokkal a bányához visszatérnek, ne akadályozzák. Hogy a rendelkezés itt az arannyal és az ezüsttel történő kereskedésre utal, világossá is teszi az oklevél, hiszen megjegyzi, hogy ha valaki rejtekutakon vagy a kamaraispán engedélye nélkül (*non obtenta licentia comitum camerarum*) az arannyal és az ezüsttel (*cum auro et argento*) a szatmári kamarán túl megy, büntessék meg.³³ Az oklevél egyértelműen bizonyítja, hogy a kamara köz-

ügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában. Bp. 1921. (reprint: Bp. 2003.) 211.

²⁹ Vö. Thallóczy Lajos: *Adatok a magyar pénzügyi kezelés történetéhez*. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle II(1895). 112. = ZsOkI I. 4225. sz.

³⁰ Például a szomolnokai kamara területe (Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Abaúj, Borsod, Heves, Torna és Gömör) egybeesett a Drugetek által kiépített északkelet-magyarországi tartománnyal.

³¹ 1414-ben Pipo temesi és sókamaraispán a lippai kamara kamarahasznát Kapi Andrásnak és Szentgyörgyi Vince Bálintnak és Lászlónak adta bérbe (DL 64175. = ZsOkI IV. 2193. sz.). Feltételezhető, hogy a bérleti szerződés az általa irányított megyékben joghatósággal bíró lippai kamarára vonatkozott.

³² Artur Pohl: *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters 1300–1540*. Bp.–Graz 1982. 54.

³³ CDHung IX/1. 500–501.

pontja Szatmáron volt, sőt az Anjou-korban ez így is maradt. Egy 1360-ban kelt oklevélben ugyanis arról olvashatunk, hogy Radalfi István fia István a szatmári alispán és a szolgabírák előtt azért emelt szót, mert a dénárpenzverők kamarásának szolgálói (*famuli camarari cussorum denariorum*) Radalfi nevű falujára nem a jogos módon akarták az adót kiróni. Miután a megyei ember végül a falura 13 portát rótt ki, és a dénárokat beszedte, a kamarás azt nem fogadta el.³⁴ Az oklevél hátlapján lévő azonos kéztől származó tárgymegjelölésből tudjuk meg, hogy szatmári kamarással van dolgunk.

A kamararendszer újabb átalakítására az 1350-es években került sor. Ekkor az erdélyi sóbányákat és sóraktárakat az erdélyi sókamarák ispánja irányítása alá helyezték,³⁵ azaz a sóbányászat kikerült az erdélyi kamaraispán felügyelete alól. Az 1370-es években, pontosabban 1375 és 1383 között egy újabb átszervezés zajlott,³⁶ melynek eredményeként a kamarák szétváltak pénzverő- és a kamarahaszna-ispánságokra. Ez utóbbi körzeteket adóügyi szempontból olykor késnek (*cultellus*) nevezték. Egy-egy körzet adójának a behajtását a kincstár pénzügyi szakemberekre bízta, akik a kamarahaszna-ispánja címet (*comes lucri camare*) viselték. Középszolnok és Kraszna megye a szatmári kamarahaszna-ispánság területén belül feküdt. A szatmári kamarahaszna-ispánt elsőként 1389-ben említették a Bereg megyei kamarahaszna ügyében.³⁷

Mindezek alapján azt kell mondanunk, hogy mind Kraszna, mind a későbbi Középszolnok megyére a szatmári kamara, majd később a szatmári kamarahaszna-ispánság joghatósága terjedt ki. Azaz gazdasági irányítás tekintetében a Szilágyság területe nem az erdélyi kamara alá tartozott, ami csak tovább erősíti azt az elgondolást, amit Hegyi Géza vetett fel, azaz hogy a Szilágyság nem tartozik bele a történeti Erdély fogalmába.

A 14. század elején a Szilágyság területén található két megye a Borsa-tartomány területén belül feküdt.³⁸ Egy-egy tartomány gazdasági ügyeinek intézése a tartomány tárnokmestere kezében összpontosulhatott,³⁹ a Borsa-tartományból azonban nem tudunk kimutatni tárnokmestert. A tar-

³⁴ DL 51890 = Szatmár vm okl 167. sz..

³⁵ Az erdélyi sókamarák ispánja egyben lippai kamaraispán volt, 1354: *Sopron szabad királyi város története*. I/1. Közli Házi Jenő. Sopron 1921. 102; 1357: AOKm VI. 535, 580.

³⁶ Weisz Boglárka: *A szerémi és pécsi kamarák története a kezdetektől a XIV. század második feléig*. Acta Historica (Szeged) CXXX(2009). 48–49.

³⁷ DL 29202 = ZsOKl I. 1088. sz.

³⁸ Lásd Zsoldos Attila e kötetben közölt tanulmányát. Vö. még Zsoldos: *Debrecen* 55.

³⁹ Csák nembeli Péter fia Máté tárnokmestere Vörös Ábrahám (1297: *A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei*. I. 1241–1526. Bp. 1906. 33.) és Bogár fia Márton (1300: HOKm VII. 304.; 1309. máj. 9.: CDHung VIII/1. 341. = AOKl II. 634; 1310: 1310. dec. 6.: RDES I. 353 = AOKl II. 1000. sz.; 1310. dec. 21.: MES II. 631. = AOKl II. 1015. sz.; 1310. dec. 29.: MES II. 632. = AOKl II. 1016. sz. Héder nembeli Kőszegi János tárnokmestere Márei Bogár István volt (DL 86913. = AOKl II. 893. sz.).

tomány helyén kialakult, Debreceni Dózsa mint királyi bíró vezetése alatt álló területen⁴⁰ azonban ismerünk tárnokmestert, mégpedig Zsidó nembeli Petőt.⁴¹ Az ő felbukkanása azonban tovább erősíti azt a feltételezést, hogy már a Borsáknak is volt tárnokmestere, hiszen Aba nembeli Amadé volt tartományában – ahol szintén csak feltételezzük, hogy a tartománynak volt tárnokmestere – is felbukkan a királyi bíró Druget Fülöp személyében,⁴² és az itt kialakított Druget-territóriumból⁴³ is rendelkezünk tárnokmesterre vonatkozó adattal, mégpedig Lőrinc fia Apród István volt Druget Fülöp nádor tárnokmestere 1325–1326-ban.⁴⁴ Ahogy az Abák tartománya helyén létrejött Druget-tartományban is megmarad a tárnokmesteri tisztség, úgy feltehető, hogy a volt Borsa-tartományban királyi bíróként eljáró Debreceni Dózsa is a korábban e területen működő rendszert tartotta meg, így Pető a Debreceni Dózsa királyi bíró alá tartozó területen – azaz Bihar, Szabolcs, Szatmár, Szolnok megyék és Zemplén, ez utóbbit később Kraszna váltotta fel⁴⁵ – belül bírhatott tárnokmesteri joghatósággal.⁴⁶

A Szilágyság a kereskedelem által tarthatott fenn kapcsolatot szűkebb és tágabb környezetével. Ez egyrészt az e területen tartott vásárokon bonyolódott le, másrészt az itt élő kereskedők tevékenysége által valósult meg. A későbbi Középszolnok megye területén I. Lajos uralkodását megelőzően nem tudunk vásárt kimutatni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem is tarthattak vásárokat, egyrészt mivel nem minden vásáremlítés vagy vásárendedély maradt korunkra, másrészt egy későbbi vásárendedély sem jelenti azt, hogy az a vásár nem működött már korábban is. Több esetben előfordul ugyanis, hogy a vásárendedélyt megismétlik anélkül, hogy utalnának annak már korábbi meglétére. Így például a Szabolcs megyei Kisvárdán 1393-ban Mária királynő engedélyezett szerdai hetivásárt,⁴⁷ jóllehet azt már a század elején is megtartották a településen.⁴⁸

⁴⁰ Vö. Zsoldos: *Debrecen* 55.

⁴¹ 1317: AOkm I. 428–429. = Szatmár vm okl 14. sz.

⁴² 1318.: CDHung VIII/7. 219–220. = AOkl V. 60. sz.

⁴³ Vö. Engel Pál: *Honor, vár, ispánság. Tanulmányok az Anjou-királyság kormányzati rendszeréről.* = Úó: *Tanulmányok* 128–131.

⁴⁴ 1325. máj. 5.: DF 265464. = AOkl IX. 175. sz.; 1326. febr. 7.: DF 265464. = AOkl X. 50. sz.

⁴⁵ 1317: DL 96064. = AOkl IV. 495. sz.; 1317: CDHung VI/2. 340–341. = AOkl IV. 496. sz.; Debreceni Dózsa királyi bírói megbízatásának területi hatóköréhez, illetve az abban bekövetkező változásokhoz lásd Zsoldos: *Debrecen* 55–56.

⁴⁶ A királyi bírák intézménye és az egykori tartományok kormányzati rendszere közötti összefüggést az ispánok-alispánok tekintetében Zsoldos Attila vizsgálta, Zsoldos: *Debrecen* 62–64.

⁴⁷ ZOkm IV. 515.

⁴⁸ 1337: ZOkm I. 521.

Középszolnok területén a legkorábbi hetivásár-engedélyt I. Lajos adományozta 1353-ban Kusalyi Jakcsnak, aki Kusaly birtokán szerdánként tarthatta meg azt.⁴⁹ Egy év múlva, amikor a családtagok birtokosztályt tettek, a helység belterületén levő telkeken is megosztottak. A vásárt azonban ugyanúgy közös birtoklásban hagyták, mint a szántóföldeket, erdőket, berkeket, réteket, kaszálókat és a kusalyi egyház kegyúri jogát. A közös vásárt ezután az egyik héten az addig szokásos helyen – azaz a Domonkos fiainak jutó részen –, a másik héten pedig Jakcs birtokrészén rendezték meg.⁵⁰ Ezáltal Kusalyon két piactér alakult ki, ami másodlagos jelenségnek tekinthető, hiszen nem egy két részből egységesült falu egykori részein jöttek létre, hanem utólag, a családon belüli birtokosztály következményeként.⁵¹ 1363-ban I. Lajos a Kökényesradnót nembéli Dobokaiaknak engedélyezte, hogy Egregy birtokukon minden hétfőn *forum liberumot* tartsanak.⁵² Az oklevél Egregyet Külsőszolnok megyeinek (*in comitatu Zonuk exteriori*) mondja, a falu azonban a 15. században már Doboka megyéhez tartozott.⁵³ Bizonyosan tartottak hetivásárt I. Lajos korában Zilahon – valószínűbb azonban, hogy már sokkal korábban is –, jóllehet első adatunk rá 1401-ből származik, amikor az itt megtartott szombati hetivásár háromvásáros kiállítás színhelye volt.⁵⁴ 1370-ben ugyanis már az Antiochiai Szent Margit ünnepén (júl. 13.) Zilahon megtartott sokadalomról hallunk,⁵⁵ ami pedig mindenképpen arra utal, hogy a hetivásárnak is már legkésőbb ekkor működni kellett.

Mária királynő 1384-ben Kusalyi Jakcs fiainak áldozócsütörtök napjára sokadalomtartási engedélyt adott Kusaly birtokra ami az ünnep előtti és utáni négy-négy napra vonatkozott. A királynő az éves vásárt (*nundinas, congregationem seu forum annuum*) mentesítette az országnagyok, az ország nemesei, az ispán, a szolgabírák és a megye nemeseinek bármilyen joghatósága alól. A sokadalmat a budai éves vásár szabadsága és szokása szerint (*iuxta modum, morem et libertatem nundinarum seu fori annualis Bude celebrari consueti*) kellett megtartani.⁵⁶ Az újonnan kiváltságolt város átiratban megkaphatta annak a városnak a vásárkiváltságát, melyre hivatkozva a vásártartási engedélyt elnyerte. 1364. október 18-án a király a budai bíró-

⁴⁹ DF 254797. = CDTrans III. 724. sz.

⁵⁰ Hoc tamen expresso, quod dictum forum in una septimana in communi platea, in alia vero portione possessionaria sepe dicti magistri Jakch emptitia pepetuo viceversa dent celebrari (DL 105446 = CDTrans III. 769. sz.)

⁵¹ Vö. Tringli István: *Vásártér és vásári jog a középkori Magyarországon. Századok CXLIV.* (2010) 1313.

⁵² DL 73695.

⁵³ Vö. 1460: DL 74149.

⁵⁴ ZsOkl II/1. 1306. sz.

⁵⁵ CDHung IX/4. 222.

⁵⁶ DL 105457. = Süttő: *Anjou II.* 60–61.

hoz és az esküdtekhez intézett oklevelet, melyben leírta, hogy Brassóban a sokadalmat a budai sokadalom szerint engedélyezte megtartani,⁵⁷ ezért Hermann és Jakab brassói polgárok kérésére a pecsétjük alatt írják át saját éves vásártartási kiváltságlevelüket.⁵⁸ Miután Hermann és Jakab megjelent Budán, 1364. december 20-án Loránd fia István budai bíró és az esküdtek részükre ártírták I. Lajos 1364. október 18-i oklevelét, majd IV. László 1287. évi oklevelét a budai sokadalomról, mely szerint a sokadalmon a vásári bíraskodást a király a budai bírónak engedte át, ugyanakkor a vásárra érkezőknek vámmentességet is biztosított az uralkodó a város területén.⁵⁹ Arra vonatkozóan nem rendelkezünk adattal, hogy a kusalyiak is Budához fordultak volna, a lehetőség azonban adott volt. Mária 1389-ben pedig Sződemeteri Péter fiainak, valamint Almási Péter fiainak engedélyezte Sződemeteren szerdai hetivásár tartását.⁶⁰

Zsigmond uralkodása alatt egyetlen heti vásártartási engedélyt sem ismerünk a területről, azonban hetivásárok feltűnnek a korszakból származó forrásokban. Így Ökörítón tartott szerdai,⁶¹ a Tasnádon megrendezett vasárnapi⁶² és a Géresen látogatható csütörtöki hetivásárok⁶³ Zsigmond korában jelennek meg először. Zsigmond 1389-ben pedig Szántói Pető fiai számára engedélyezte, hogy Szent Zsigmond-napot (máj. 2.) megelőző és követő három-három napon sokadalmat tartsanak Szántó birtokon.⁶⁴ Mindez azt is jelenti, hogy 1389-et megelőzően Szántón már hetivásárt is tartottak, azonban azt, hogy mikortól, illetőleg mely napon, nem tudjuk.

A 15. században két újabb hetivásár nyomára bukkanunk, mégpedig a Hadadon kedden,⁶⁵ Újlakon csütörtökön⁶⁶ tartott vásárookra. Hunyadi János kormányzó 1451-ben Sarmasági Andrásnak és fiának, Eleknek biztosította, hogy Sarmaság birtokon szombatoként hetivásárt, virágvasárnapon, Jakab Apostol (júl. 25.) és Mindenszentek ünnepén (nov. 1.) éves vásárt tartsanak.⁶⁷ Mátyás király pedig 1468-ban bélteki Drágfi Bertalannak Cseh

⁵⁷ I. Lajos 1364. június 10-én adott engedély november 1-jére sokadalom tartására a budai sokadalom szabadságait biztosítva: sub modis, libertatibus [...] quibus in civitate nostra Budensi nundine sive congregationes annuales solent celebrari ac celebrantur atque conservantur (Ub II. 212–213).

⁵⁸ Ub II. 219.

⁵⁹ Ub II. 222–223. – A hátlapon 15. századi kézírással látható: Libertas Budensis qualis etiam concessa est Brassouiensibus (DF 246809).

⁶⁰ ZsOkl I. 903. sz.

⁶¹ 1414: ZsOkl IV. 2474. sz.

⁶² 1418: ZsOkl VI. 2014. sz.

⁶³ 1424: ZsOkl XI. 200. sz.

⁶⁴ ZsOkl I. 982. sz.

⁶⁵ 1447: DL 29779; 1461: DL 15640.

⁶⁶ 1461: DL 15640.

⁶⁷ DF 244542.

birtokára hétfői napra hetivásárt, Barnabás apostol (jún. 11.) és Lukács evangélista ünnepére (okt. 18.) éves vásárt engedélyezett.⁶⁸ Végül a középkorból ismert utolsó vásárendegély II. Lajos nevéhez kötődik, aki 1518-ban Kőrösi Mihály és László Sámson birtokán hétfői napokon hetivásár, Gergely pápa (márc. 12.), Péter és Pál apostolok (jún. 29.), valamint Szent Ferenc (okt. 4.) ünnepén éves vásár tartására bocsátott ki oklevelet.⁶⁹

Kraszna megye területén a 14. század elején már bizonyosan tartottak hetivásárt, mégpedig Nagyfaluban keddenként.⁷⁰ Vélhetően két másik vásárt is látogatni lehetett már a 14. században Kraszna megyében, mégpedig a krasznai pénteki⁷¹ és a kálóztelki csütörtöki⁷² vásárokat. A megye területéről egyetlen vásárendegélyt ismerünk, Hunyadi János kormányzó 1447. évi oklevelét, melyben Kémeri Miklósnak és testvéreinek Kémeren szerdánkénti hetivásárt és húsvéthoz kötődően éves vásárt engedélyezett.⁷³ Kémer mellett a 15. században már sokadalmat tartottak Nagyfaluban is, Szent Mihály (szept. 29.) illetve Fülöp és Jakab apostol ünnepe (máj. 1.) tájékán.⁷⁴

Mindezek alapján a középkorban Szilágyság területén hetivásárokat tartottak Cseh, Egregy, Géres, Hadad, Kálóztelk, Kémer, Kraszna, Kusaly, Nagyfalú, Ökörítő, Sámson, Sarmaság, Szántó, Sződemeter, Tasnád, Újlak, Zilah, sokadalmakat Cseh, Kémer, Kusaly, Nagyfalú, Sámson, Sarmaság, Szántó, Zilah településeken.

Egy-egy megyében a háromvásáros kikiáltások színhelyei mutathatják meg a legjelentősebb hetivásárokat. Az 1430-as években kezdődik egy olyan pereskedés, mely végignyúlik a 15. századon. A per a Kraszna megyei Somlyó várához tartozó Perecsen, Somlyó, Csehi, Hídvég, Győrtelek, Kerestelek harmadára vonatkozott. A per kezdetén a felperes Kusalyi Jakcs László felesége, Anna, az alperesek Bátori Szaniszló fia István és Bátori György fia János fia György voltak. A hosszan elnyúló pereskedés alatt a felperes, illetve az alperesek halála miatt mindig újabb és újabb személyeket vontak be. A per folyamán elsőként 1447-ben került sor háromvásáros kikiáltásra, amikor Bátori János fia Lászlót (akire testvére, György halálakor szállt az ügy) idézték perbe Tallóci Frank feleségével, Ilonával és Kusalyi Jakcs fiaival, Lászlóval és Andrással (akik anyjuk, Anna halála után örökölték meg a pert) szemben. A kikiáltásokat július 13-án Zilahon, kedden

⁶⁸ DF 252615.

⁶⁹ DL 47241.

⁷⁰ 1338: KárOkI I. 126; 1401: ZsOkI II/1. 1306. sz.

⁷¹ 1408: ZsOkI II/2. 6126. sz.

⁷² 1401: ZsOkI II/1. 1306. sz.

⁷³ DL 30441.

⁷⁴ 1478: DL 30897; 1481: DL 29537.

Hadadon, szerdán Kusalyon hajtották végre.⁷⁵ Ezt követően 1461-ben kedden Hadadon, szerdán Kusalyon és csütörtökön Újlakon került sor újabb háromvásáros kikiáltásra, amikor Bátori Szaniszló fia István fia Mátyust (aki apja halálát követően örökölte meg a pert) idézték perbe Drágfi Miklós fia Bertalan ellenében. Bertalan Kusalyi Jakcs leánya, Afra gyermeke volt, és az ügy Ilona és Jakcs fiainak halálát követően került hozzá.⁷⁶ A vita tárgyát képező birtokot, Somlyót hol Középszolnok, hol Kraszna megyei-nek mondják,⁷⁷ de a 15. század közepéig sokkal inkább Kraszna-hoz, mint Középszolnokhoz tartozott.⁷⁸ A háromvásáros kikiáltásokra Középszolnok megye területén került sor, Zilah kivételével olyan birtokokon (Hadad, Kusaly, Újlak), melyek kusalyi Jakcs-birtokok voltak, így olyan településeken történt a kihirdetés, amelyek sokkal inkább a felperessel, mint az alperessel hozhatók kapcsolatba.

Több megyére eső háromvásáros kikiáltásoknál megfigyelhető, hogy a vásárok kijelölését az alperes birtokviszonyai vagy a vita tárgyát képező birtokok elhelyezkedése határozta meg.⁷⁹ A két vizsgált megye esetében is sor került ilyen kihirdetésre. 1401-ben a Középszolnok megyei Zilah és a Kraszna megyei Nagyfalva és Kálóztelek vásárain idézték meg Bályoki Szénás Pétert Kusalyi Jakcs fia György ellenében. Bályoki több társával elfoglalta, majd Szovárhegy (*Zarhegh*) nevű birtokukhoz csatolta György Oláhdéda nevű zálogos birtokának egy részét, a jobbágyokat pedig elkergették onnan. A többi alperes ügyében külön döntés született, így csak Pétert idézték meg a három vásáron.⁸⁰ A Szénás család Középszolnok megyében a Tasnádtól északkeletre fekvő Szarvaddal, Kraszna megyében Kémertől északnyugatra, Bályoktól nem messze több birtokkal (Gesztes, Almás, Sírmező, Szovárhegy, Somály, Dörsök, Bogdánfalva) rendelkezett, a család szomszédos birtokai, mint Száldobágy és a perben szereplő Bályok már Bihar megyében fekszenek. A három vásár közül Kálóztelek a Szénás család birtokai közelében feküdt, Nagyfalva pedig mint az egyik legjelentősebb Kraszna megyei vásár kiválasztásán nem csodálkozhatunk. Egyedül Zilah megjelenése érdekes. Szénási Pétert 1408-ban is háromvásáros kikiáltással idézték perbe, mégpedig Leicsméri László fia Patóccsal szemben. A kihirdetéseket csütörtökön Kálóztelken, pénteken Krasznan és szombaton Zilahon ejtették meg.⁸¹ A per tárgyát az képezte, hogy Bá-

⁷⁵ DL 29779; DL 15535.

⁷⁶ DL 15640.

⁷⁷ Vö. 1520: DocBátori 313.

⁷⁸ Középszolnok megye 1480–1483-as adóösszeírásában is szerepel Somlyó, vö. C. Tóth: *Járások* 426.

⁷⁹ Vö. Weisz Boglárka: *Vásárok a középkorban. Századok* CXLIV(2010). 1420–1422.

⁸⁰ ZsOkI II/1. 1306. sz.

⁸¹ ZsOkI II/2. 6126. sz.

lyoki jobbágyaival lekaszáltatta Lecsmér birtokon (Kémertől délnyugatra) Patócs itt lakó jobbágyainak termését, és azt elvitte.⁸² A két Kraszna megyei vásár itt is teljesen érthető mint kikiáltás helyszíne, Zilah azonban újra felbukkan, ami felkelti a gyanút, hogy mégis értelmet keressünk megjelenése mögött. Valószínűleg Zilahon olyan vásárokat tartottak, mely mind a két megye lakossága által látogatott lehetett, ami teljesen érthető, ha arra gondolunk, hogy rajta keresztül vezetett a sóút.

A fentebb bemutatott vásárok vonzáskörzetéről felettébb keveset tudunk, hiszen csak elszórt adatokkal rendelkezünk. Ha adataink nem lennének, az akkor is egyértelmű volna, hogy a megyék lakosai és kereskedői felkeresték saját megyéjük vásárait.⁸³ A Középszolnok megyei Tasnádra a távolabbi, Kraszna megyei Somlyóról is érkeztek vásárlók.⁸⁴ Ugyanakkor a két megyében elrendelt háromvásáros kikiáltások helyszínei is arra utalnak, hogy a két megye lakossága kölcsönösen látogatta egymás vásárait. A legjelentősebbnek tűnő, azaz távolibb megyékben élők által is látogatott vásárokat, sokadalmakat a Kraszna megyei Nagyfaluban tartottak, ahová a Szatmár megyei Károlyból⁸⁵ és a Bihar megyei Debrecenből is érkeztek kereskedők.⁸⁶ A debreceni kereskedőket Nagyfaluból hazafelé Kálóztelek és Kémer birtok között támadták meg, a náluk talált holmit – amit valószínűleg a nagyfalui sokadalmon vehettek –, azaz posztót és állatokat elvették tőlük.⁸⁷ A debreceni kereskedők vélhetően Nagyfaluból Somlyón keresztül mentek Kálóztelekre, majd onnan tartottak Kémerre, ahonnan a Bályokon, Széltartón és Monostorosábrányon⁸⁸ át Margittafalvára vezető úton hagyhatták el Kraszna megyét.⁸⁹

⁸² ZsOkI II/1. 247. sz.

⁸³ Pl. 1414: ZsOkI IV. 2474. sz.; 1415: ZsOkI V. 348. sz.; 1478: DL 30897.

⁸⁴ DL 29537.

⁸⁵ 1338: KárOkI I. 126.

⁸⁶ 1481: DL 29537.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ A Monostorosábrányon szedett vámot Hunyadi János kormányzó helyezte át Széltartóra 1451-ben, DL 29273. Megjegyzendő, hogy ez idő tájt a Monostorábránytól nyugatra fekvő Molnosábrányt Középszolnok megyeinek mondták, vö. 1445: HOkm VII. 465; 1450: DL 14349. Monostorosábrány és Molnosábrány nem azonos települések, ahogy azt Csánki Dezső vélte, vö. Csánki I. 401. Monostorosábrány a mai Érábránnyal (románul: Abram), Molnosábrány Vedresábránnyal (r: Abrămuț) azonosítható, vö. Emődi Tamás: *Hozzászólás*. Turul LXXV (2002). 55.

⁸⁹ Vö. Iványi Béla: *Bihar és Bars megyék vámhelyei a középkorban*. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle XII(1905). 84, 87, 89, 123–124.

A Szilágyság gazdasági jelentőségét az adta, hogy rajta keresztül vezetett a sószállító út,⁹⁰ melyet egyrészt a sóvamos helyek, másrészt az útelnevezések segítségével tudjuk rekonstruálni. A Szalacsra, az Árpád-korban már sóraktárként működő településre⁹¹ vezető sóút Egregyén keresztül vezetett, ahol 1310-től I. Károly engedélyével Mikod bán fia Miklós⁹² a sóval vagy más áruval megrakott szekerek után az addig szokásos 1 dénár helyett 2 dénár vámot szedhetett.⁹³ Egregyét követően érte el az út a Meszesikaput. 1165-ben III. István király a meszesi kolostornak adományozott a Meszesi kapun áthaladó minden egyes sószállító szekértől egy sókockát a királynak szedett részből. Ha pedig valaki dénárban fizette meg a királyi részt, a királyi részből az egy sókockának megfelelő értéket biztosította a monostornak.⁹⁴ Az út a Meszesi kapun át Karika és Mojgrád vámhelyek érintésével jutott Zilahra.⁹⁵ Egregyről azonban a Meszesen Ördöggút felé is átkelhetek a sószállítók, és így is megközelíthették Zilahot.⁹⁶ A zilahi vám ötödét szintén a meszesi apátság élvezte III. Béla felesége, Anna királyné adományából.⁹⁷ Ezt IV. Béla király felesége, Mária királyné is vál-

⁹⁰ Az erdélyi sóbányákból vezető sószállításra alkalmas utakra részletesen lásd Draskóczy István: *Szemponatok az erdélyi sóbányászat 15–16. századi történetéhez.* = *Studia professoris – professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára.* Szerk. Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. Bp. 2005. 96–99. (A továbbiakban Draskóczy: *Erdélyi sóbányászat.*)

⁹¹ Vö. 1233. okt. 1.: *A pannonhalmi Szent Bendek-rend története.* X. Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrác. Bp. 1902–1916. 519. = RegArp 508. sz.; 1233. okt. 1: Augustinus Theiner: *Vetera monumenta historica Hungariae sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta, collecta ac serie chronologica disposita.* I. Romae 1859. 143–144. = RegArp 509. sz.; 1264 k: Zolnay László: *István ifjabb király számadása 1264-ből.* Budapest Régiségei XXI(1964). 80–82.

⁹² Vö. Engel: *Genealógia,* Kökényesradnót nem, 1. tábla: Dobokai.

⁹³ HOkm VII. 362. = AOkl II. 1002. sz.

⁹⁴ ZOkm I. 2. = RegArp 107. sz.

⁹⁵ Vö. 1492: DF 254 885; 1493: DF 254 890.

⁹⁶ 1359: Postmodum vero egrediendo ultra ipsum Berch vadit ad aliam rippam Zanucapataka et ibi reperissent duas metas terreas, quarum una separat ville Zylah, alia vero Paluara. Item idem Zanucapataka cadit in rippam aliam Paluarapataka et ultra illam procedendo procedit ad unum Berch, qui videlicet Berch iacet inter unam rippam Eleupataka vocatam et inter magnam viam, per quam solent deferre sales. Et per ipsum Berch procedendo ad cacumen et supercilia montis M[e]zes, in cuius cacumine montis Mezes similiter reperissent duas metas terreas erectas, quarum una iungit possessioni domini episcopi Zylah, alia vero possessioni Paluara. Ultra iendo per cacumen ipsius montis Mezes, procedendo usque ad unam viam Zenthpetur vocatam videlicet a parte plage orientali penes et iuxta eandem viam similiter [in] cacumine ipsius montis Mezes reperissent duas metas terreas, quarum una separat Kysreche, alia vero Felkechel. (CDTrans III. 1112. sz.)

⁹⁷ *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta ducum, ducissarum stirpis Arpadianae necnon reginarum Hungariae critico-diplomatica.* Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerkesztette Zsoldos Attila. Bp. 2008. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai: II. Forráskiadványok 45. – A továbbiakban RegDuc) 312. sz.

toztatással megerősítette,⁹⁸ majd 1281-ben Erzsébet királyné visszaadta a meszesi monostornak a zilahi éves vámjövedelem ötödrészét (*quintam partem proventuum tributum de Zylah annuaem*).⁹⁹ A sóutat (*Sahtuswth, Sahousut*) Zilah után Kistelegd 1359. évi¹⁰⁰ és Orbó 1372. évi és határjárása említette.¹⁰¹ Valószínűleg ez az út Zilahról Somlyón és Kémeren keresztül – azaz a debreceni kereskedők által fentebb említett útvonalat használva – jutott el Magyarcsaholyra,¹⁰² majd Orrotlonhidát, Tasnádot,¹⁰³ Sződemetert és Pért¹⁰⁴ követően Szalacsra. Tasnádra azonban egy másik útvonalon is el lehetett jutni, ha Zilahról a Zilah patak völgyében mentek a sószállítók Lompérton át,¹⁰⁵ majd Hídvégnél átkelve a Kraszán, északra fordulva, a Kraszna partján mentek tovább Szopor irányába,¹⁰⁶ végül Szakácsi¹⁰⁷ érintésével érték el Tasnádot.¹⁰⁸

⁹⁸ RegDuc 79. sz.

⁹⁹ DL 28573. = RegDuc 191. sz.

¹⁰⁰ Abhinc curreret per quamdam viam magnam antiquam, que *Sahousut* vocaretur ad partem meridionalem quousque perveniret ad quandam locum ubi capita trium vallium videlicet Bayunfeu et Bogdanfeu necnon Almaspathakfe, Marlotheleke vocata, ubi esset una meta terrea. Ibiqum mete ipsius possessionis Bayon a parte possessionis Chahal separarentur. (CDTrans III. 1091. sz.)

¹⁰¹ [...] primo a duabus metis terreis iuxta rivulum Orbopatak vocatum a plaga meridionali inter terras arabiles erectis egredientes et ad eandem plagam in latere cuiusdam Berch ascendentes pervenissent ad alias duas metas terreas, que separant terras possessionum Chahlad, Vrbou, dehinc in latere eisdem Berch pergentes venissent ad duas metas terreas, deinde penes viam *Sahtuswth* versus dictam plagam eundem Berc ascendendo attigissent duas metas terreas, abhinc descendendo ad eandem viam *Sahtuswth*, in qua per magnum spatium eundo et modicum reflectendo ad orientem venissent ad unam metam terream, a qua versus eandem plagam meridionalem reflectendo attigissent duas metas terreas, de quibus per modicum spatium pergendo attigissent caput fluvii Orbopatak vocati. (PerényiLt 125. sz.)

¹⁰² A Magyarcsaholyon szedett vámra lásd DL 65086.

¹⁰³ Tasnádról Szántón és Káváson keresztül (*Kawasutha*) lehetett eljutni a Szatmár megyei Károlyba, vö. DL 65036. – Szántóról (ahol vám is volt: 1454: CsOkI. 400.) Csög és Ákos érintésével vitt az út a Szatmár megyei Béltekre, vö. DL 71499.

¹⁰⁴ A Péren szedett vámra lásd DL 30046.

¹⁰⁵ A Lompértnál szedett vámra lásd DL 105514, 105548.

¹⁰⁶ A Szopornál szedett vámra lásd KárOkI. III. 515.

¹⁰⁷ A Szakácsin szedett vámra lásd DL 36392.

¹⁰⁸ Alsószopor után a Kraszna partján az út továbbfolytatódott Ákoson át a Szatmár megyei Darócra. Daróc Szatmár megyei birtok volt, majd 1405-től általában Külső-, majd Középszolnok megyeinek mondják (vö. Németh: *Szatmár* 57–58.). 1455-ben azonban újra Szatmár megyeiként említik (DL 71 499.), Középszolnok megye 1480–1483-as adóösszeírása szerint azonban már ismét Középszolnok megyéhez tartozott, vö. C. Tóth: *Járások* 421.

A vízi sószállítás útvonala a Szilágyságon át a Szamoson vezetett,¹⁰⁹ egy 16. századi forrás szerint Zsibóig,¹¹⁰ ahol szekerekre rakhatták át a sót. Zsibótól az út a szatmári sókamaráig a Szamos mentén vitt tovább a szárazföldön, Udvarhely és Sülelmed¹¹¹ vámhelyeken keresztül.¹¹² Zsibót azonban szárazföldi úton is megközelíthették a sószállítók, és akkor Alparéten, Gorbón és Őrmezőn keresztül jutottak Zsibóra.¹¹³ Vezetett egy út azonban Désről a Szamos mentén is Sósmezőn keresztül, mely Külsőszolnokba érve Révkörtvélyes után északra fordult, és Nyíres, Gaura, Törökfalva érintésével jutott Somkúton át Berkeszre,¹¹⁴ majd Remeténél érte el a Lápost, vagy Somkút után Fentősen keresztül jutott el a Láposra vezető útra, majd innen Nagybánya felé vezetett az út. Ezeket az utakat természetesen nemcsak a sószállítók használták, hanem a kereskedők, illetőleg a megyében vagy a megyén át utazók is.

Medieval Sălaj in the Economic Life of the Kingdom of Hungary. The medieval territory of Sălaj (Szilágyság) region was divided between two counties: Crasna (Kraszna) and Middle Szolnok. The examination of data on the economic administration of the territory can help to better understand the problem of whether these two counties belonged to Transylvania or the Hungarian Plain (Alföld). The primary organization which had no national authority, and held together a well-defined territory especially in matters of taxation, was the chamber. However, not all chambers in the Arpadian age had territorial authority, therefore the territories of the later counties of Middle Szolnok and Crasna belonged to no chamber, while the authority of the chamber of Sătmar county only extended to the customs places on their territories connected to salt transportation or trade. Following the transformation of the chamber system, in the 1320s the chamber of Sătmar had authority over a well delimited territory, extending over the two examined counties. In the 1370s, when the Ispánate of the Chamber's profit (*comitatus lucri camerae*) was removed from the authority of the chambers, Middle Szolnok and Crasna fell under the Ispánate of the Chamber's profit (*kamarahaszna, comitatus lucri camerae*) of Sătmar. This means that in terms of economic administration the territory of Sălaj belonged not to Transylvania, but to the Hungarian Plain.

¹⁰⁹ A sószállítás két legfontosabb vízi útvonala a Maros és a Szamos volt, 1516: DF 253396. Vö. Hans Dernschwam: *Jelentés az erdélyi sóbányászatról 1528.* = Uő: *Erdély, Besztercebánya. Törökországi útinapló.* Közreadja Tardy Lajos. Bp. 1984. 86–88, 96–97, 100. A Doboka megyei Választónál említett Sahtus út arra utal, hogy a Szamos mentén szárazföldi sószállító út is vezetett, legalábbis Doboka megyében még bizonyosan, vö. CDTrans II. 549. sz.

¹¹⁰ 1552: Engel: *Geschichte* II. 31.

¹¹¹ 1405: Lelesz III. 136. sz.; 1450: DF 253503; 1470: DF 211375; 1477: DF 254880; 1494: DL 20145. Sülelmeden rév is volt (DF 254880).

¹¹² Minden bizonnyal Középszolnok megyét elhagyva továbbra is a Szamos mentén haladt, többek között Erdőszáda vámhely (1470: DF 211 375) érintésével.

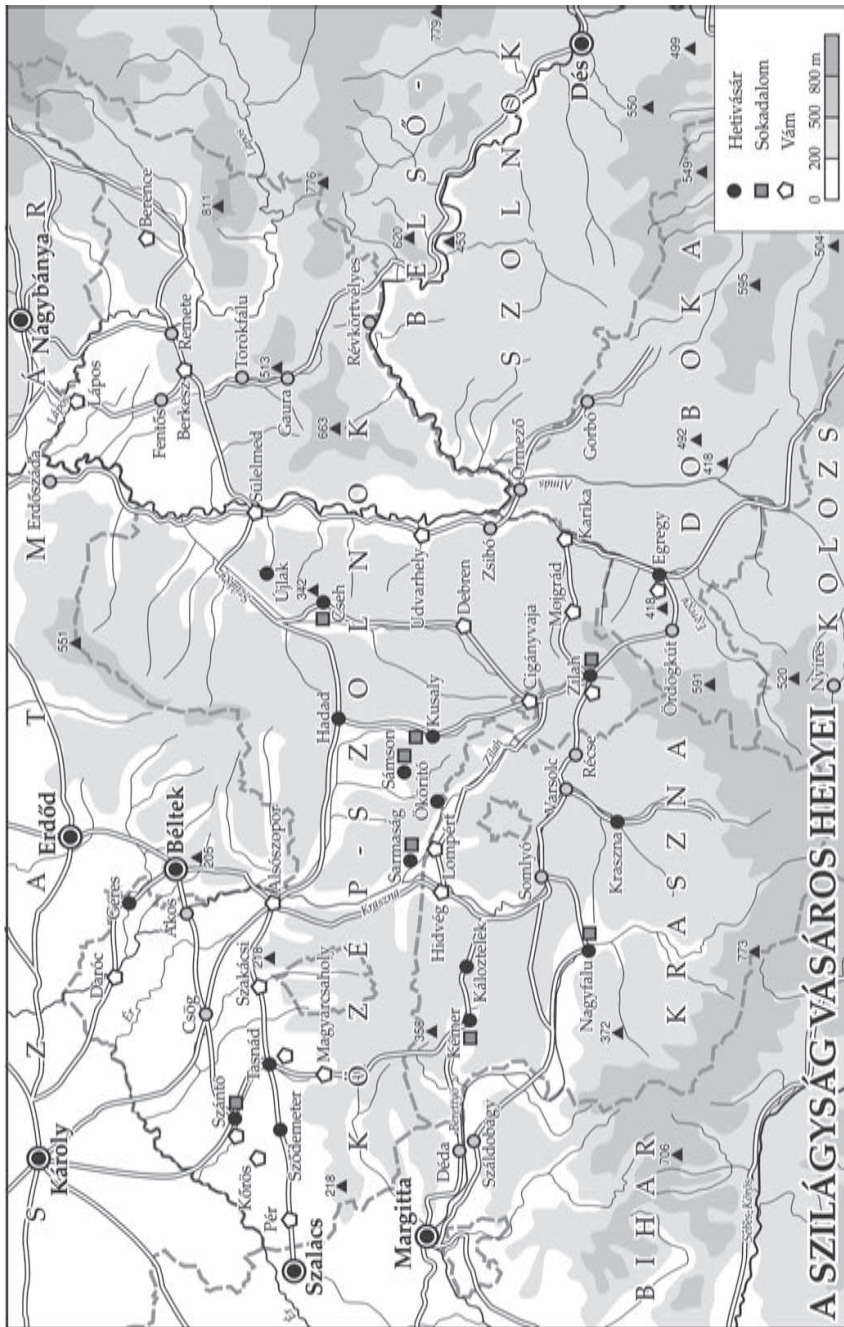
¹¹³ Lásd bővebben Draskóczy: *Erdélyi sóbányászat* 96–97.

¹¹⁴ A Berkesznél szedett vámra lásd DF 273745. = ZsOkI II. 3723. sz.

The region of Sălaj maintained its relations with its close or distant neighbours by way of trade. This was partly achieved through fairs in the territory, and partly by the activity of merchants living there. In the Middle Ages, weekly markets were held in the following settlements in Sălaj region: Cehu Silvaniei (Cseh, Mondays), Agrij (Egregy, Mondays), Ghirișa (Géres, Thursdays), Hodod (Hadađ, Tuesdays), Carastelek (Kálóztelek, Thursdays), Camăr (Kémer, Wednesdays), Crasna (Kraszna, Fridays), Coșeiu (Kusaly, Wednesdays), Nușfalău (Nagyfalu, Tuesdays), Sălăjeni (Ökörító, Wednesdays), Șamșud (Sámson, Mondays), Santău (Szántó), Săuca (Szódemeter, Wednesday), Tășnad (Tasnád, Sundays), Someș-Uileac (Újlak, Thursdays), Zalău (Zilah, Saturdays); and annual markets in the settlements of: Cehu (11 June; 18 October), Camăr (Easter), Coșeiu (Ascension Thursday), Nușfalău (1 May; 29 September), Șamșud (12 March; 29 June; 4 October), Santău (16 October), Zalău (13 July). Apparently, the most important fairs which were attended by people from more distant counties as well were held in the village of Nușfalău in Crasna county, where merchants came even from Carei (Károly, Sătmar county) or Debrecen (Bihar county).

In addition to trade, the economic importance of Sălaj was also marked by the fact that the salt-route leading to the settlement of Sălacea (Szalacs), a salt deposit already in the Arpadian age, crossed the territory; this route can be reconstructed partly by the salt customs places and partly by road denominations. The route of salt transportation on water led through Sălaj region on the river Someș (Szamos) to Jibou (Zsibó), where the salt was moved on carriages and taken along the Someș to the salt deposit of Sătmar.

RÖVIDÍTÉSEK

AOkl = *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia 1301–1387*. Szerk. Kristó Gyula – Blazovich László – Géczy Lajos – Almási Tibor – Kőfalvi Tamás – Tóth Ildikó – Makk Ferenc – Piti Ferenc – Sebők Ferenc. I–XV (1301–1331), XVII (1333), XIX–XXIX (1335–1345), XXXI (1347). Bp.–Szeged 1990–2013.

AOkm = *Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. Anjou-kori okmánytár*. Szerk. Nagy Imre – Tasnádi Nagy Gyula. I–VII (1301–1359). Bp. 1878–1920. (Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak.)

ÁÚO = *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Árpádkori új okmánytár*. Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I–XII. Bp. 1860–1874. (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria. Magyar Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak. VI–XIII, XVII–XVIII, XX, XXII.)

BánfOkl = *Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család történetéhez*. Szerk. Varjú Elemér – Iványi Béla. I–II (1214–1526). Bp. 1908–1928. (A Tomaj nemzetségbeli losonczi Bánffy család története.)

Bonfini = Antonius de Bonfinis: *Rerum Ungaricarum decades*. Tom. I–IV. Ediderunt Iosephus Fögel, Béla Iványi, Ladislaus Juhász. Lipsiae–Bp. 1936–1941. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Saeculum XV.)

Bp. = Budapest

Buc. = București

C. Tóth: *Bátori család* = C. Tóth Norbert: *Ki kicsoda az ecsedi Bátoriban? A Bátoriban család ecsedi ágának tagjai 1377–1541*. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle XLIV(2009). 5–47.

- C. Tóth: *Járások* = C. Tóth Norbert: *Lehetőségek és feladatok a középkori járások kutatásában*. Századok CXLI(2007). 391–470.
- CDHung = *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Studio et opera Georgii Fejér. Tom. I–XI. Budae 1829–1844.
- CDTrans = *Codex diplomaticus Transsylvaniae. Diplomata, epistolae et alia instrumenta litteraria res Transylvanas illustrantia*. Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez. I–III (1023–1359). Regesztákban jegyzetekkel közzéteszi Jakó Zsigmond. Bp. 1997–2008. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II: Forráskiadványok 26, 40, 47.)
- cs = család(i)
- Csánki = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III, V. Bp. 1890–1913.
- CsOkI = *Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez*. Kiad. Bártfai Szabó László. I/1–2. Bp. 1919. (A körösszegi és adorjáni gr. Csáky család története. I. Oklevéltár.)
- d. = doboz.
- Deák: *Wesselényi család* = Deák Farkas: *A Wesselényi család őseiről*. Bp. 1878. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VII/8.)
- DF = Diplomatikai Fényképgyűjtemény (MOL)
- Diaconescu: *Dragoș* = Diaconescu, Marius: *Dragoș „descălecătorul” Moldovei între legendă și realitate*. = *Nobilimea românească din Transilvania*. Az erdélyi román nemesség. Coord. Marius Diaconescu. Satu Mare 1997. 77–90.
- DL = Diplomatikai Levéltár (MOL)
- DocBátori = *Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia*. I. *Diplomata 1393–1540*. Ad edendum praeparaverunt Richardus Horváth, Tiburtius Neumann, Norbertus C. Tóth. Nyíregyháza 2011.
- DocRomHist C = *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania*. Vol. X–XV (1351–1380). Sub red. Ștefan Pascu. Întocmit de Sabin Belu – Ioan Dani – Aurel Răduțiu – Viorica Pervain – Konrad G. Gündisch – Marionela Wolf – Adrian Rusu – Susana Andea – Lidia Gross – Adinel Dincă. București 1977–2006.
- DocVal = *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum*. Ed. Antonius Fekete Nagy et Ladislaus Makkai. Budapestini 1941. (Études sur l'Europe Centre-Orientale. Ostmitteleuropäische Bibliothek nr. 29.)
- e. = előtt

- Egyházi építészet Erdélyben = *Arhitectura religioasă medievală din Transilvania. Középkori egyházi építészet Erdélyben. Medieval Ecclesiastical Architecture of Transylvania*. Szerk. Kiss Imola – Daniela Marcu Istrate – Adrian Andrei Rusu – Szócs Péter Levente. I–V. Satu Mare 1999–2012.
- Egyházi építészet Szatmárban = *Középkori egyházi építészet Szatmárban*. Szerk. Kollár Tibor. Nyíregyháza 2011.
- EM = *Erdélyi Múzeum*. Az Erdélyi Múzeum-Egylet Bölcsélet-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztályának kiadványa. I–. Kvár 1874–.
- Engel–C. Tóth: *Itineraria 1382–1438* = †Engel Pál – C. Tóth Norbert: *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*. Bp. 2005. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1. – Az MTA–MOL Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport kiadványa.)
- Engel: *Archontológia* = Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. I–II. Bp. 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)
- Engel: *Genealógia* = Engel Pál: *Magyar középkori adattár. Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Középkori magyar genealógia*. Bp. 2001. (Arcanum Digitéka, CD-ROM.)
- Engel: *Geschichte* = *Geschichte des Ungrischen Reichs und seiner Nebenländer*. Von Johann Christian von Engel. I–V. Halle 1797–1804.
- Engel: *Tanulmányok* = *Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok*. Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Bp. 2003. (Millenniumi Magyar Történelem. Historikusok.)
- Engel: *Világi nagybirtok* = Engel Pál: *A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században*. = E. P.: *Tanulmányok* 13–72.
- ENMLt = Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára (a KolozsNLt és a KvEkt, valamint a KvAKt őrizetében).
- Erdődy cs galgóci lt = Österreichische Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienarchiv Erdődy, Urkundenreihe (Bécs).
- Györffy: *Történeti földrajz* = Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. I³–IV. Bp. 1987–1998.
- Házi: *Sopron* = *Sopron szabad királyi város története* I/1–7., II/1–6. Közli Házi Jenő. Sopron 1921–1943.
- HéderváryOkI = *A Héderváry-család oklevéltára*. Közlik br. Radvánszky Béla és Závodszy Levente. I–II. Bp. 1909–1922.
- Hegy: *Szilágyság hovatartozása* = Hegyi Géza: *Magyarország vagy Erdély? A Szilágyság hovatartozása a középkorban a társadalmi kapcsolatok tükrében*. EM LXXIV(2012). 3. sz. (Kiss András-emplékszám.) 23–45.

- HOkm = *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius Hungaricus*. Kiad. Nagy Imre – Paur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső – Ipolyi Arnold. I–VIII. Győr–Bp. 1865–1891.
- Horváth–Neumann: *Bátori István* = Horváth Richárd–Neumann Tibor: *Ecsedi Bátori István. Egy katonabáró életpályája (1458–1490)*. Bp. 2012. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)
- Jakó–Manolescu: *Latin írás* = Jakó Zsigmond–Radu Manolescu: *A latin írás története*. Bp. 1987.
- Karácsonyi: *Nemzetiségek* = Karácsonyi János: *A magyar nemzetiségek a XIV. század közepéig*. Bp. 1995.²
- Karácsonyi: *Wesselényi címér* = Karácsony János: *A báró Wesselényi család eredeti címere*. Turul XVII(1899). 153–157.
- KárOkI = *Codex diplomaticus comitum Károlyi de Nagy-Károly. A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára*. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. I–V (1253–1707). Bp. 1881–1897.
- KmJkv = *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)*. Kivonatokban közlése és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. I–II. Bp. 1990. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai: II. Forráskiadványok 17.)
- KolozsNLt = A Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kolozsvár (Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, Cluj-Napoca)
- Komáromy: *Nyalábvár* = Komáromy András: *Nyalábvár és uradalma*. Századok XXVIII(1894). 492–519.
- Kubinyi: *Bárók* = Kubinyi András: *Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idejében*. Századok CXXII(1988). 147–215.
- KvAKt = Kolozsvári Akadémiai Könyvtár (Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj)
- Kvár = Kolozsvár
- KvEKt = Kolozsvári Egyetemi Könyvtár (Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca)
- Lelesz II = C. Tóth Norbert: *A leleszi konvent országos levéltárában lévő Acta anni sorozatának oklevelei*. II. közlemény 1400–1410. (Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár II. kötetéhez.) A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve XLVIII(2006). 323–442.
- Lelesz III = C. Tóth Norbert: *A leleszi konvent Statutoriae sorozatának 1387–1410 közötti oklevelei* (Pótlás a Zsigmondkori Oklevéltár I–II. kötetéhez). Nyíregyháza 2006. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai: II. Közlemények 36.)
- lt = levéltára(a)

- LtKözl = Levéltári Közlemények. A Magyar Országos Levéltár folyóirata. I–. Bp 1923–.
- LtSzle = Levéltári Szemle. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Magyar Országos Levéltár, Megyei és Városi Levéltárak Tanácsa folyóirata. I–. Bp. 1951–.
- Lukcsics = Lukcsics Pál: *A XV. századi pápák oklevelei*. I–II. Olaszországi Magyar Oklevéltár. Közrebocsátja a Római Magyar Történeti Intézet. Bp. 1931–1938.
- Maksay: *Birtokviszonyok* = Maksay Ferenc: *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén*. I–II. Bp. 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 16.)
- Mihályi: *Máramaros* = *Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századokból*. Egybegyűjté és jegyzetekkel kísérve kiadta apsa Mihályi János. Máramaros-Sziget 1900.
- MOL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Bp.
- Németh Péter-*emlékkönyv* = *Erősségénél fogva várépítésre való. Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Szerk. Juan Cabello – C. Tóth Norbert. Nyíregyháza 2011. (A Jósza András Múzeum Kiadványai 68.)
- Németh: *Szatmár* = Németh Péter: *A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig*. Nyíregyháza 2008. (A nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadványai 60.)
- Paradisum plantavit* = *Paradisum plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon*. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma 2001.
- PerényiLt = *A Perényi család levéltára 1222–1526*. Közzéteszi Tringli István. Bp. 2008. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 44.)
- Petri: *Szilágy* = Petri Mór: *Szilágy vármegye monographiája*. I–VI. Zilah 1901–1904.
- Rábik: *Oklevelek* = Rábik, Valdimír: *Középkori oklevelek a nagyszombati Szent Adalbert Egyesület levéltárában (1181) 1214–1543*. Szeged 2010. (Capitulum VII.)
- RDES = *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*. I–II. Ad edendum praeparavit Vincent Sedlák. Bratislaviae 1980–1987.
- RegArp = *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke*. I/1–II/4. Ed. Emericus Szentpétery et Iván Borsa. Bp. 1923–1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 9, 13.)
- SRH = *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. I–II. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Az Utószót és a Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt

- írásokat az I. kiadás anyagához illesztette Szovák Kornél és Veszprémy László. Bp. 1999.²
- Süttő: *Anjou = Süttő Szilárd: Anjou-Magyarország alkonya. Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával.* I–II. Szeged 2003. (Belvedere-monográfiák 2.)
- Szabolcs vm okl = Piti Ferenc – C. Tóth Norbert: *Szabolcs megye hatóságának oklevelei.* I–II. (1284–1526). Bp.–Nyíregyháza–Szeged 2003–2004. (A nyíregyházi Jósa András Múzeum kiadványai 53, 55.)
- Szatmár vm okl = Piti Ferenc – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor: *Szatmár megye hatóságának oklevelei. Documentele autorităţii comitense din Sătmar. Documents of the authorities of Szatmár County.* (1284–1524). Nyíregyháza 2010. (A nyíregyházi Józsa András Múzeum kiadványai 65.)
- Szentgyörgyi: *Kővár = Szentgyörgyi Mária: Kővár vidékének társadalma.* Bp. 1972. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 56.)
- SzOkI = *Székely oklevéltár.* Szerk. Szabó Károly – Szádeczky Lajos – Barabás Samu. I–VIII. Kvár–Bp. 1872–1934.
- Tringli: *Pest megye = Tringli István: Pest megye a késő középkorban. = Pest megye monográfiája.* I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Torma István közreműködésével szerkesztette Zsoldos Attila. Bp. 2001. 75–194.
- Trócsányi: *Központi kormányzat = Trócsányi Zsolt: Erdély központi kormányszata 1540–1690.* Bp. 1980. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. III: Hatóság és hivataltörténet 6.)
- TTár = *Történelmi Tár.* Évnegyedes folyóirat. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat közvetítése mellett a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága. Bp. 1878–1911.
- Ub = Zimmermann, Franz – Werner, Carl – Müller, Georg – Auner, Michael – Gündisch, Gustav – Gündisch, Herta – Nussbacher, Gernot – Gündisch, Konrad G.: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen.* I–VII (1191–1496). Hermannstadt–Bukarest 1892–1991.
- Ugocsa vm okl = C. Tóth Norbert: *Ugocsa megye hatóságának oklevelei (1290–1526).* Bp. 2006. (A Magyar Tudományos Akadémia – Magyar Országos Levéltár Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport Kiadványa.)
- W. Kovács: *Arhondologia voievozilor = W. Kovács András: Arhondologia voievozilor Transilvaniei (1458–1526). Completări și precizări.* Studii și Materiale de Istorie Medie (Buc.) XXX(2012). 223–256.
- W. Kovács: *Erdélyi vármegyék archontológiája = W. Kovács András: Az erdélyi vármegyék középkori archontológiája.* Kvár 2010. (Erdélyi Tudományos Füzetek 263.)

- W. Kovács: *Középszolnok és Kraszna = Középszolnok és Kraszna vármegyék hatóságának középkori történetéhez*. EM LXXIV(2012). 3. sz. (Kiss András-emlékszám.) 46–67.
- W. Kovács: *Vice-voivodes = Remarks on the Careers of the Vice-voivodes of Transylvania in the Late Middle Ages (1458–1526)*. *Transylvanian Review* XXI(2012). Supplement 2. (*Institutional Structures and Elites in Sălaj Region and in Transylvania in the 14th–18th Centuries.*) 103–138.
- Wenzel: *Máramaros = Wenzel Gusztáv: Kritikai fejtegetések Máramaros megye történetéhez*. Kny., Új Magyar Múzeum, egyszersmind a Magyar Akad. Közlönye. Pest 1857.
- Wesselényi cs bp-i lt = Wesselényi család budapesti levéltára (MOL)
- Wesselényi cs hadadi lt = Wesselényi család hadadi levéltára (ENMLT)
- Wesselényi cs zsbói lt = Wesselényi család zsbói levéltára (ENMLT)
- ZOKm = *Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeö. A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára*. Szerk. Nagy Imre – Nagy Iván – Véghely Dezső – Kammerer Ernő – Dóry Ferenc – Lukcsics Pál – Áldásy Antal – Barabás Samu. I–XII. Pest–Bp. 1871–1931.
- ZsOkI = *Zsigmondkori oklevéltár*. I–II/1–2 (1387–1410). Összeállította Mályusz Elemér; III–VII (1411–1420). Mályusz Elemér kéziratát kiegészítette és szerkesztette Borsa Iván; VIII–IX (1421–1422). Borsa Iván – C. Tóth Norbert; X (1423). C. Tóth Norbert; XI. (1424) Neumann Tibor – C. Tóth Norbert; XII. (1425). Közzéteszi C. Tóth Norbert – Lakatos Bálint. Bp. 1951–2013. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II: Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52.)
- Zsoldos: *Archontológia = Zsoldos Attila: Magyarország világi archontológiája 1000–1301*. Bp. 2011. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 11.)
- Zsoldos: *Debrecen = Zsoldos Attila: Debrecen mint igazgatási központ a 14. század elején. = Debrecen város 650 éves. Várostörténeti tanulmányok*. Szerk. Bárány Attila – Papp Klára – Szálkai Tamás. Debrecen 2011. 49–66.

